

Forfatter: Holberg, Ludvig

Titel: Værker i tolv bind 1: Natur- og folkeret

Citation: Holberg, Ludvig: "Værker i tolv bind 1: Natur- og folkeret", i Holberg, Ludvig: *Værker i tolv bind 1: Natur- og folkeret*, udg. af F.J. BILLESKOV JANSEN ; Volmer Rosenkilde , Rosenkilde og Bagger, 1969-1971, s. 255. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/catalog/adl-texts-holberg10-shoot-idm140342680207360/facsimile.pdf> (tilgået 29. april 2024)

Anvendt udgave: Værker i tolv bind 1: Natur- og folkeret

GAVER SKAL GIVES MED OMTANKE

dog ikke give bedre Portrait over det menneskelige Kiøn. Jeg skulde troe, at saadan gammel Spectator haver bedre udstuderet Menneskets Tilbøjelighed end de udi vor Tiid kaldne Spectateurs, hvilke skrive heller for at behage end for at instruere, og heller for at lade see deres Talent i at skrive ziirligt end i at skrive grundigt; ja accommodere deres Skrifter efter Tidernes Smag, hvilken nu omstunder er saa fordærvet saavel udi alvorligt Morale som udi Skuespil, saa at man seer fast intet andet end en udpyntet Stiil. Det gaaer med Skrifter som med vore Tidens Musiqve, hvorudi Harmonie og naturlig Sødhed haver maat give Plads til Konsten. Verden behøver Reformation, og kand Reformationen ikke skee med Succes, uden at det gamle bliver igien nyt.

LIBR. IV. EPIGRAMM. 114

*Devinctus tibi erit, si quid des inferiori;
Æquali si des, clam tuus hostis erit.*

Velgierninger kand være lige store, og have dog u-lige Virkninger: thi Maaden, paa hvilken Velgierninger øves, kand foraarsage, at en liden Velgierning ofte forbinder meere end en stor.

Gratior est facilis, quàm mihi plena manus: *En let Haand er behageligere end en fuld Haand.* Det er, man finder større Behag udi en liden Gave, som gøres af Velvillighed, end udi en større, som skeer ligesom af Tvang. Thi det heder: At give silde er ikke at ville give. Tardè bene facere est nolle. Item at den giver to gange, som giver hastig. Bis dat, qvi dat celeriter. Velgierninger dømmes saaledes ikke efter Gaven, men efter Giverens Hiertelav; og seer man derfor, at mange med stor Taknemmelighed have modtaget gandske ringe Ting, efterdi de ere givne

med Velvillighed. Den Persiske Konge Artaxerxes reisede engang sine Provincer igiennem. Paa Vejen lode sig Indbyggerne efter Sædvane indfinde med Foræringer: nogle gave Korn, andre Viin, og de Fattige gave Ost og Frugt. Een iblant dem, ved Navn Sinætas, hvis Hytte Kongen foer forbi, var saa fattig, at han havde aldeles intet at give. Den samme vilde dog ikke, at Kongen gandske uden Gave skulde reise bort. Hvorudover, saasom han intet andet havde, øsede han noget rindende Vand udi begge sine Hænder, og offererede det tilligemed mange Velsignelser. Kongen blev deraf gandske bevæget, og antog det med meer Taknemmelighed end de største Gaver, som han havde faaet, og skikkede den fattige Mand fra sig rigeligen belønnet. Det er i den Henseende, at Christus sætter Priis paa den Skierv, som den fattige Qvinde lagde udi Gudskiste. Det er Sindet og Hiertelavet, siger Seneca, som giver Gaven Vægt: (*Animus est, qui beneficiis dat pretium.*) Det er derfor troeligt, at den Pengesum, som en fremmed Mand ved Testamente nyeligen gav til Dronningen af Ungarn, haver bevæget Hendes Majestet meere end de store Engelske og Hollandske Subsidier: thi de sidste ere vel større, men de første behageligere. En liden Gave, som een gjør ubeden, forbinder ogsaa meere end de, som ved Bøn erhverves. Herudover søge de, som ret ville forbinde sig deres Venner, hemmeligen at udforske deres Trang, at de ikke skal tvinges til at anholde om Undsætning: thi, hvis man bier, indtil eens Ven beder, taber Gaven meget af sin Vægt. Den Bedende exponeres til at agere en Solicitant, og Gaven bliver i saa Maade ikke gandske velvillig, endskiønt Giveren ved udvortes Tegn viser en Slags Redebonhed. Hvis derimod en Gave skeer med en suur og fortredelig Mine, er den aldeles ingen Gave meere, saasom en Suurseendes Gave er ufordøjeligere end et høfligt Afslag.

*Dandi sæpe modus facit, ut graviora repulsis
Munera sint nobis ac benefacta tua.*

GAVER SKAL GIVES MED OMTANKE

Det kommer meget an paa Maaden hvorpaa en Ting skeer: thi et høfligt Afslag ja end en Byrde, som man paalegger en Ven, kand være behageligere end en suurseende Gave. Eudamidas gjorde, førend han døde, saadan Testament: *Min sidste Villie er, at min Ven Aretheus skal føde og underholde min Moder, og at min anden Ven Charixemus skal give min Dotter saa stor Medgift, som han kand formaae.* Nogle loe af dette Testament, men de Vedkommende glædede sig derved i Henseende til den store Tilliid den Afdøde havde ladet see til dem.

Saasom blant andre Virkninger af Gaver og Velgierninger er og denne, at man undertiden ved at beneficere een Person paadrager sig Fiendskab, og opvækker Jalousie hos mange, saa maa udi Velgierningers Uddeeling gaaes varligen til verks, helst i Henseende til Fruentimmer, hos hvilket Præference udi Velgierninger, Æstime eller Roes, haver stor Virkning. Det fik den gode Paris at vide, da han gav Guldæblet til Venus, og derved bevæbnede to andre Gudinder imod sig. Den Cyrenæiske Philosophus Aristippus foregav sig derfor at have gaaet meer forsigtigen frem; thi, da Kong Dionysius engang offererede ham 3 Jomfruer, at han af dem skulde udvælge sig een, som han satt mest Priis paa, bortførte han dem alle tre, paa det at han ikke skulde støde tvende af dem for Hovedet. Jeg vil forbi gaae at melde om andre Regler, som med Velgierninger maa i agt tages.

Jeg vil alleene udi Anledning af dette Epigramma her tale om visse særdeles Virkninger af Gaver og Velgierninger, som faa Mennesker ellers give agt paa. Naar jeg beviser Velgierninger til min Undermand eller Client, haver Velgierningen gemeenligen en fortreffelig Virkning. Thi den Ærbødighed, min Undermand tilforn havde for min Person, forøges ved en Gave eller Velgierning, saa at Forbindelsen bliver større end den var, og Lydigheden voxer efter Proportion af Velgierninger. Denne Virkning seer man dagligen heraf at flyde. Thi det Gode en Undermand nyder af sin Overmand, er altid behageligt og aldrig an-

stødeligt, efterdi det udfodrer ikke saa meget en nye Forbindelse, som det bestyrker den gamle. Herudover ere alle de Velgierninger, som nedflyde af Himmelen, Menneskerne behagelige, og forøge den Kiærlighed og Ærbødighed, de ere Skaberen skyldige.

Langt anderledes derimod er det, naar een gjør vel imod sin Ligemand. Thi herved bliver Venskab forvandlet til en slags Underdanighed, og den der nyder Velgierninger, stødes ligesom af sin forrige Stand, i det han forbindes til et Venskab, som han tilforn frivillig haver indgaaet. Saa som derfor Venskabs Baand blive forvandlede til Lydigheds Lænker, og en Ven bliver omstøbt til en Tiener, saa opvække de Velgierninger, som udøses paa en Ligemand, heller Kaaldsindighed end Kierlighed. Derpaa haves mange Exempler, skjønt Folk udi Almindelighed ikke give øgt derpaa, og derfor maaskee vilde holde dette for et Paradox. Enhver skikker sig udi Lydighed mod sin Overmand, men at tiene sin Ligemand er haart og fast ufordøjeligt; hvorudover heraf flyder heller Kaaldsindighed og hemmeligt Had end Venskabs Bestyrkelse. Thi det gaaer her til, ligesom naar af tvende Brødre een forfremmes udi Højhed, og den anden bliver staaende: saasom derved den forrige Lighed ophæves, formindskes den gamle Kiærlighed, og hvor meget den eene Broder synes at glæde sig over den andens Forfremmelse, er det dog ikke uden en masqveret Glæde, hvorved man søger at skiule en hemmelig Fortrydelse. Jeg raader ingen fra at betee sin Ligemand Velgierning; thi det er stedse en Dyd, som alle Mennesker maa recommenderes. Jeg viser alleene, hvad Virkning saadant gemeenligen haver, og derved beklager det menneskelige Kiøns Skrøbelighed og Ufuldkommenhed. Jeg søger heller herved paa een Side at opmuntre en Ligemand til at gjøre vel mod en anden; thi, jo slettere Virkning en Velgierning haver, jo større er dens Merite, og jo meere nærmer den sig til en heroisk Dyd. Jeg søger paa en anden side herved at bestride Utaknemmelighed og at opmuntre enhver til at erkiende Velgierninger, fra hvem de end komme.

GAVER SKAL GIVES MED OMTANKE

Thi en Gave er en Gave, som efter menneskelig Pligt bør opvække Kiærlighed og Taknemmelighed, enten den gøres af en Overmand eller Ligemand. Et er at laste en god Ting, et andet er at vise en god Tings slette Virkning; hvilket sidste er ikke andet end at bebreide Mennesket en Feil, som det maa stræbe at bestride.

Dette samme kand og siges om de Velgierninger, som af en Undermand bevises en Overmand; ja dens Virkning er end meer ufeilbar og med fleere Exempler kand vises. En Overmand vil adlydes og ikke forbindes: thi, ligesom en Ligemand ved Velgierningers Modtagelse synes at miste noget af sin Frihed, saa synes en Overmand derved at miste noget af sit Herredom. Hvorudover det er troeligt, at den Taknemmelighed en Overmand lader see for beviiste Velgierninger, reiser sig heller af Sømmelighed end af Affection: thi alt det gode han gjør mod saadan een, holdes for heller at skee af Pligt end af pur Velvillighed, og derfor gøres med mindre Fornøjelse. Derfor seer man mange Mennesker med større Lyst at hielpe fremmede end Slægtinger, efterdi de første tilskrive alting Giverens Godhed, de sidste derimod tilegne sig det som en Skyldighed, og noget som de ved Fødselen have jus quæsitum til. En almindelig Erindring maa gøres til alle dem, som ved Tienester have forbundet sig deres Overmænd, at de dermed ikke lade sig merke, men at de heller give tilkiende, at med alt hvad de have gjort, ere de dog unyttige Tienere: thi man kand vise utallige Exempler saavel af gamle som af nye Historier, at Undersaattere, som have pralet med deres Meriter for Regenter, lidet have vundet derved.